

Запорізький державний медичний університет

Кафедра суспільних дисциплін

*Лекція на тему:
Україна у Другій світовій війні
(1939 – 1945 рр.)*

Лектор: кандидат історичних наук,
доцент Бідзіля Петро Омелянович

Запоріжжя 2016

План лекції:

- 1. Західноукраїнські землі у зовнішньополітичних планах СРСР та Німеччини. Договори між Німеччиною та практика їх реалізації.
- 2. Напад Німеччини на СРСР. Плани Гітлера щодо України. Причини невдач радянської армії.
- 3. Окупаційний режим та рух опору в Україні.
- 4. Втрати України від війни, та її внесок у перемогу. Наслідки Другої світової війни для України.
- 5. Актуалізація загрози фашизму у ХХІ столітті.
- 6. Внесок медиків у перемогу.

- Друга світова війна, яка тривала з 1 вересня 1939р. до 2 вересня 1945р., стала найжорстокішим і найкривавішим воєнним конфліктом в історії людства. В її орбіту було втягнуто 61 державу з населенням 1,7 млрд. чоловік, тобто 80% жителів планети. До армій воюючих сторін було залучено понад 110 млн. солдат, загальні втрати військових та цивільного населення складають від 50 до 65 млн. осіб.

Причини війни:

- Встановлення несправедливих кордонів після I світової війни внаслідок Вашингтонсько-Версальської системи;
- Неефективна робота Ліги націй;
- Суперечності між державами;
- Економічна криза 30-х років;
- Суперечності між Радянським Союзом та західними країнами;
- Політика потурання агресору (Великобританія та Франція).

В рамках Другої світової війни в Україні велася не одна, а кілька воєн:

- 1. Німецько-польська війна 1939-1945рр. (у 1939р. регулярна, а потім підпільна);
- 2. Польсько-радянська війна 1939р. (неоголошена, відома як «Визвольний похід у Західну Україну»);
- 3. Радянсько-румунська війна 1940-1945рр. (спочатку неоголошена – радянське вторгнення в Бессарабію та Буковину у 1940р., потім регулярна та підпільна – частина німецько-радянської війни);
- 4. Німецько-радянська війна 1941-1945рр. (регулярна та підпільна, теж відома як «Велика Вітчизняна»);

- 5. Німецько-українська війна 1942-1944рр. (підпільна);
- 6. Радянсько-угорська війна 1941-1945рр. (регулярна та підпільна, частина німецько-радянської);
- 7. Польсько-українська війна 1942-1947рр. (підпільна);
- 8. Радянсько-українська війна 1939-1954рр. (підпільна).

Також до українського виміру війни входить участь українців в бойових діях поза Україною (радянсько-фінській «Зимовій війні» 1939-1940рр., та у складі іноземних армій. Мала місце і угорсько-українська війна 1939р. (регулярна та підпільна), внаслідок проголошення незалежної Карпатської України.

Для України друга світова війна досить чітко ділиться на два періоди:

- Перший розпочався 1 вересня 1939р., коли Німеччина розпочала захоплення Польщі, а Радянський Союз негайно окупував її східні землі. Головною особливістю цього етапу, що стосувалося лише західних українців, стала поява на їхніх землях нових окупантів.
- Другий період почався з навалою Німеччини на СРСР 22 червня 1941 року і тривав до осені 1944 р., коли німецькі війська були вигнані з території України.

Пакт Молотова - Ріббентропа

- Близько 2-ої години ночі 24 серпня 1939 року В. Молотов і Й. Ріббентроп поставили підписи під текстом пакту та таємним протоколом до нього. За іменами осіб, що його підписали, цей договір зазвичай називають «пактом Молотова – Ріббентропа». Цей пакт передбачав домовленість про ненапад.

Положення радянсько – німецького пакту про ненапад:

- Пакт, що складався з 7 статей укладався на 10 років з автоматичним продовженням його дії на наступні 5 років за взаємним бажанням сторін;
- Набирає чинності негайно з моменту його підписання;
- Сторони зобов'язалися не нападати одна на одну як окремо, так і разом з іншими державами;
- Передбачався взаємний нейтралітет у разі війни однієї з країн;
- Було домовлено, що СРСР і Німеччина не братимуть участі в коаліціях держав, спрямованих відповідно проти Німеччини чи СРСР.

Зміст таємного додаткового протоколу до пакту:

- Кордоном розмежування «життєвих інтересів» Німеччини та СРСР у Прибалтиці визнався північний кордон Литви;
- Польща мала бути розділена між СРСР та Німеччиною по лінії річок Тиса – Нарев – Вісла – Сян;
- Німеччина визнавала право СРСР на Бессарабію, що входила тоді до складу Румунії.

- Друга світова війна для України розпочалася 1 вересня 1939р. із німецьким вторгненням у Польщу. 110-120 тис. українців у лавах Війська Польського розпочали світову боротьбу проти нацизму, 8 тис. з них загинуло протягом місяця війни. Також 1 вересня Люфтваффе бомбардувало Львів та інші Західноукраїнські міста, що перебували у складі Польщі. Між 12 та 22 вересня Львів пережив подвійну облогу із заходу нацистськими військами, із сходу – радянськими.

- СРСР вступив в Другу світову війну 17 вересня 1939р. на боці нацистської Німеччини напавши на Польщу та окупувавши Західну Україну та Західну Білорусію. Протягом двох років Москва була союзницею Берліна, що у 1940р. ледь не призвело до війни Великої Британії та Франції проти СРСР.
- Між іншим, між СРСР і Польщею був підписаний договір про ненапад ще 25 липня 1932р., а після травня 1934р. продовжено до 31 грудня 1945р.

Територіальний розподіл Польщі, доля західноукраїнських земель.

Союз для війни або
«Шлюб за розрахунком»

- Межа сфер інтересів Німеччини та СРСР приблизно пролягатиме вздовж річок Нарев, Вісла, Сян. У результаті цього розподілу всі західноукраїнські землі опинилися у сфері впливу СРСР (крім Закарпаття і Північної Буковини).
- Холмщина, лівобережне Надсяння, Лемківщина, Підляшшя (згодом ці землі отримали узагальнюючу назву Закерзоння) разом з окупованими польськими землями увійшли до складу III рейху.
- Східна Галичина, Західна Волинь увійшли до складу УРСР (СРСР).

- 28 вересня 1939р. союз Німеччини і СРСР був скріплений договором про дружбу і кордони від Балтійського до Чорного моря, який уточнив сфери впливу цих держав і розмежувальну лінію між ними на території Польщі. В результаті населення України збільшилося на 8.1 млн. чоловік до 41 млн. 657 тис., а територія до 565 тис.кв.км.
- Про існування цього договору ми дізналися аж 24 грудня 1989 року.

- Перетворення в Західній Україні носили суперечливий характер. Паралельно з відкриттям українських шкіл, вузів, бібліотек, будівництвом фабрик та заводів, вирішення земельного питання почався нечуваний за жорстокістю процес нищення українських національних кадрів, депортація жителів за межі України, терор органів НКВС. З осені 1939р. по осінь 1940р. було репресовано, головним чином депортовано без суду та слідства і навіть без письмового звинувачення, близько 10% населення Західної України і Західної Білорусії. За далеко неповними даними на листопад 1940р. з цих районів було вислано 1млн. 173170 чоловік. Західна Україна відчула на собі усі ознаки сталінського тоталітаризму. Приєднання, або воз`єднання попри сумнівні умови його реалізації, являло собою акт історичної справедливості.

На здобуття перемоги над СРСР планом «Барбаросса» відпускалося від 42 до 56 днів. Насправді ж війна точилася 1418 днів.

На захоплення європейських країн фашистська Німеччина витратила:

- 1 день – на Данію;
- 5 днів – на Голландію;
- 19 днів – на Бельгію;
- 35 днів – на Польщу;
- 44 дні – на Францію;
- 63 дні – на Норвегію.

Чи готувалася СРСР до війни?

- У першій п`ятирічці на оборону витрачалося – 11,5% д.б.
- У другій п`ятирічці на оборону витрачалося – 16,4% д.б.
- У 1939р. на оборону витрачалося – 25% д.б.
- На 1941р. уже було заплановано – 43% д.б.

Співвідношення військових на 22 червня 1941р.

- Розсекречені після розпаду СРСР документи переконливо показують істину картину «неготовності» країни до війни, переваг противника

Німеччина мала по німецьким даним	СРСР по розсекреченим радянським даним
3 млн. армію	3,5 млн. армію
3266 танків	13029 танків
1036 літаків	5052 літаків

- Ми перевищували противника в чисельності на 17%, по танкам в чотири рази і в п'ять разів по бойовим літакам.
- В СРСР на початку 1941р. випускали кращі в світі винищувач-перехоплювач МІГ-3, кращі танки (Т-34 і КВ), а вже з 21 червня перші у світі реактивні установки залпового вогню (знамениті «Катюші»).

Причини невдач Червоної армії:

- Сталінське керівництво тактично дезорієнтувало країну і армію, переконуючи їх у тому, що воєнні дії вестимуться на «ворожій території малою кров'ю»;
- Прорахунки в оцінці воєнно-політичної ситуації, переоцінка значення радянсько-німецьких договорів;
- Військово-стратегічна некомпетентність;
- Неукомплектованість армії кваліфікованими командирськими кадрами;
- Незавершеність і хибність заходів зміцнення західних кордонів;
- Неадекватна реакція радянського керівництва на драматичну ситуацію, яка склалася в перші дні війни.

- Что делал в том кровавом июне сам «отец народов» еще предстоит узнать, хотя уже многое казавшееся невероятным мы знаем. Например, подтверждено, что шокированный наступлением нацистов Сталин был готов предложить Гитлеру новый вариант Брестского мира. Вячеслав Молотов во время встречи с болгарским послом обратился к нему с просьбой передать в Берлин предложение прекратить боевые действия.
- Сталин бы готов отдать нацистам Украину и Белоруссию. Но в тот момент, учитывая военные успехи, Гитлер отверг эти предложения.

Дякую за увагу!